

“Avesta”nın redaksiyaları

Baloğlan Şəfizadə

Filologiya elmləri doktoru

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

Annotasiya. 250 illik Avestaşünaslıq elmi tarixində dünyanın ilk müqəddəs kitabı və yazılı abidəsi hesab olunan “Avesta”nın redaksiyaları, “Avesta”nın tərkib hissələri, “Avesta”nın kanonu adlanan elmi ifadələr mövcuddur. “Avesta”nın tərkib hissələri dedikdə onun ilk variantının mövcud olduğu 21 kitabdan söhbət gedir. “Avesta”nın kanonu dedikdə onun ilk mətninin sonradan bərpa olunması cəhdlərindən doğan 16 kitabdan söhbət gedir. Bəzən kanona daxil olan bütöv kitabların sonradan ala-yarımcıq bərpa olunmuş elmi mətnlərindən də söhbət getməkdədir.

Biz bu məqalədə bu komponentlərin birincisindən ən qədim zamanlardan başlayaraq, bu günümüzdə qədər tarixin müxtəlif qat və mərhələlərində, ən qədim dövrlərin tarixi, ədəbi, fəlsəfi mənbələrində izi və sözü gedən yeddi redaksiyanın komponentlərindən danışmağa çalışmışıq.

Açar sözlər: Avesta, Riqveda, Sitsizin, Azərbaycan, Zərdüş, Qalaktika

Məqalə tarixəsi: göndərilib – 06.03.2022; qəbul edilib – 11.03.2022

Editorial offices of “Avesta”

Baloghlan Shafizadeh

Doctor of Philological Sciences

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

Abstract. In the 250-year history of Avesta studies, there are editions of the Avesta, which is considered the first holy book of the world and are existed, the components of the Avesta, and scientific expressions called the canon of the Avesta. Here are spoken about the components of the Avesta which are consists of the 21 books in which the first version is available. The canon of the Avesta refers to 16 books that resulted from its subsequent attempts to restore the text. Sometimes the canon includes the scientific texts of whole books, which were later restored.

In this article, we will try to talk about the first of these components. From the most ancient times to the present day, we have tried to talk about the components of the seven editions, which are traced and mentioned in various layers and stages of history, literary and philosophical sources of the most ancient states

Keywords: Avesta, Rigveda, Sitsizin, Azerbaijan, Zoroaster, Galaxy

Article history: received – 06.03.2022; accepted – 11.03.2022

Giriş / Introduction

Mədəniyyət sözünə analoq olaraq işlənən sivilizasiya anlayışı elmə XVIII əsrdə fransızlar tərəfindən gətirilmişdir. Bu mənada indiki, Azərbaycanın başlanğıc nöqtələrindən danışan-

da istər ərazi, istər dil və istərsə kitab anlayışları baxımından “Avesta”ya cox bağlanılmalıdır. Bu dünyagörüşünün Azərbaycan ərazisi ilə bağlı olduğunu dünyanın ən görkəmli fransız, al-

man, ingilis və rus avestaşınasları etiraf və sübut etmişdilər. Hətta R. Fraya görə, "Avesta"-nın coğrafi məkan kimi vətəni qətiyyənlə Azərbaycanın kənarında axtarmaq olmaz. Çünki bu vətənə iddiaçı olan Hindistan, Orta Asiya və İran kimi ölkələrin coğrafi, toponimik koordinatları bu oriyentasiyalara ödəmir.

Və bu oriyentasiyalarda "Avesta" kitablarının indiki zamana gəlib çıxan 5 kitabının sonradan bərpa olunmuş mətnləri əsasında müəyyənləşdirilmiş, kosmoqonik kosmoloji, coğrafi, dil,

mif, əfsanə adlarının "Avesta"-da əkslərinin müasir təsdiqlərindən söhbət gedir.

Bu baxımdan Zərdüşt peyğəmbərin ata yurdu anadan olduğu Duruca çayı, fəmiyyə mənşəyi ilə bağlı çoxlu əfsanələrin tarixi həqiqəti açıqlanmış olur.

İlk növbədə isə bütün bunların təsdiqi kimi tarixin qədim laylarında ona verilən ilkin müqəddəs kitab statusunun müxtəlif tarixi dövr və eralardakı variantlarından söhbət açılmalıdır.

Əsas hissə / Main Part

Əldə olan "Avesta" hissələrinin ən qədim tarixlərə aid edilənləri "Qatlar", "Yaştlar" və "Xırda Avesta"dır. Bu mətnlərin içərisində avestaşınasların fikrinə görə, "Qatlar"-ın hissələri müasir dil anlayışının tələblərinə cavab verir. Və ən azı b.e.ə III minillikdə yazıldığı sübut edilir. Bu mətnlərdə elə şeylərdən bəhs edilir ki, onlar geokosmik mühit və fəzada ən azı 5 min il bundan əvvəl olmuşdur.

Qədimlik etibarilə "Qatlar"-a rəqib ola biləcək iki kitabdan – tarixi və ezoterik mənbələrdə bəhs olunmaqdadır. Bunlardan birincisi "Avesta" mətnlərinin əsasında ən azı b.e.ə. III minillikdə yazılmış qədim hind vedalarından ən qədimi hesab olunan "Riqveda"dır. Alimlərin araşdırmalarına görə, Cənubi Azərbaycan ərazisində yazıldığına görə məhz belə adlandırılmışdır [3, s.13].

"Qatlar"-a rəqib ola biləcək ikinci kitab isə Çinin ən qədim müqəddəs kitabı hesab edilən "Şitsizn"dir. Araşdırma göstərir ki, bu kitab da Şimali Azərbaycanın ərazisində b.e.ə. II minillikdə, Bakı şəhərinin ən qədim zamanlarda əsasını qoyan Bik/Bak qəbilələri tərəfindən yazılmışdır [1, s.124].

Ancaq bu kitabların, habelə, Misir-Sibir-Şumer Tibet yazılarının heç biri "Qatlar"-ın mətnindən əvvəlki dövrdə yazılmamışdır.

Deyilənlərin elmi həqiqət olduğunu sübut etmək üçün aşağıdakı istinada diqqət edək. Rus sovet alimi, akademik V.B.Laricev 1980-ci illərin sonunda kosmik araşdırmalarının nəticəsi kimi yazırdı: "Avesta"-nın uzun müddət davam edən ciddi linqvistik analizindən sonra ən qədim dillərin biliciləri belə bir elmi nəticəyə gəl-

mişdir ki, bu abidənin mətnlərində əksini tapan kosmoqonik (göy quruluşu – B.Ş.) və kosmoloji (astronomiya və astrologiya – B.Ş.) sistemləri haradasa 20-14 min il bundan əvvəllərə aid olunmalıdır" [3, s.34].

Bu istinadın fantastik olmadığına aydınlıq gətirmək üçün ezoterik-kosmik elmlərin bəzi məlumatlarına diqqət edək. Kosmoloji elmlərin mütəxəssislərinin araşdırmalarına görə, bizim Qalaktikanın yerləşdiyi Günəş sistemində ən azı 13-14 bürc vardır. Bu bürclərin 6-sı Günəş və 16-sı Ay dövrəsinə aiddir. Onların insan həyatına təsir mexanizmi yerə yaxınlığı ilə ölçülür. Bizim Qalaktikanın Günəş sistemi, planetləri isə hər bürc dövrəsinə yenə alimlərin fikrinə görə, 2160 ilə dolanır. Bu sistem hər bürc dərəcəsinə 72 ilə dolanır. Bir bütöv dövrə 2160x13, bir yarımçıq dövrə (Günəş, yaxud Ay dövrəsi – B.Ş.) 2160x6 il deməkdir. Bu nəhəng dövrlər elmdə "planetlərin paradı" adlanır. Bu minvalla hər planet, bürc və ulduzların adı və yer üzündə onların hər birinin peydaolma vaxtı vardır. İndiki kosmik elmlərin hesablamalarına görə, 1996-cı ildən bəri Yer kürəsinin də daxil olduğu Günəş sistemi qalaktikası Ay dövrəsinə daxil olmuşdur. Bu dövrənin birləşdirici 13-cü bürcü "Yolu saxlayan" adlanır ki, onun keçid müddəti 2160 il + yerdə qalan 6 bürcün dövr zamanları 2160x6 = Ay dövrəsinin bütöv zamanlarının müddəti olacaqdır. Bu uzun və 15 min ilə yaxın zaman müddəti yenə də geofizika tədqiqatçılarının fikrinə görə, Yer üzünün ətrafında ən azı 26 min il bundan əvvəl olmuşdur. Birinci dövrə – "Ay dövrəsi" qurtarandan sonra, ikinci dövrə – "Günəş dövrəsi" başlayıb davam etməkdədir.

Bu keçidi müəyyənləşdirən isə yenə də 2160 il davam edəcək "axsaq planet" və eyniadlı bürcün fəaliyyəti olacaqdır.

"Avesta"da əksini tapan 20-14 min il bundan əvvəlın hadisələri deyərkən, məhz bu proseslərə əsaslanmışdır. Ezoterik elmlərin biliciləri öz tədqiqatlarında bu kosmik təqvimə əsaslanırlar. Bu təqvimə görə, kosmik aləmlərin Yerdən görünən hissəsi həmin aləmlərin səkkizdə biridir. Və bu Yerdən görünən 8/1-də ən azı, 50 milyon qalaktika və hər qalaktikada 50 milyard ulduz var. Deməli, Yerə təsir edən kosmik obyektlərin sayı $8 \times 50 \times 50$ olur ki, bu vurma əməlinin hesabını heç texnika da cavablama bilmir. "Avesta"nın ən qədim hissəsi hesab olunan "Qatlar"da bu bürc və planetlərin adlarından söhbət gedir ki, onlar "I Günəş dövrəsi" başlanğıcında Yer kürəsinin üstündə peyda olmuşdur. Təxminən 30 min ilə bərabər olan bu tarix "Avesta"nın bizə gəlib çatmayan birinci redaksiyasının qədimlik oriyentasiyasıdır. Bu tarix də, göründüyü kimi, Yer üzünü sivilizasiyalarının ilkinində durmaqla, bütün rəqib sivilizasiyaları – Şumer, Misir, Çin, Hind, Sibir və s. qabaqlayır. Bu sivilizasiya alimlər tərəfindən tarixdə Maq, yaxud Kür-Araz sivilizasiyası adlandırılmışdır.

"Avesta"nın ikinci redaksiyası da bu kosmik təqvim ilə əlaqədar olub, Günəş dövrəsindən Ay dövrəsinə və Ay dövrəsindən Günəş dövrəsinə keçidlə əlaqədardır. 2160 il davam edən hər keçiddə, Yer kürəsində Nuh tufanları olub. Və kataklizmlər baş verməklə dünya dağılıb. Bibliya araşdırıcılarının fikrinə görə, bu vəziyyət Yer üzündə 33 dəfə olmuşdur. Həmin bu dövrlərin keçidinə təsadüf edən 15 min il bundan əvvəlki Yer üzünü – müasir elmi araşdırmalara görə, ilk daş dövrünə təsadüf edir. "Qatlar"da sözügedən ibtidai icma quruluşunun əlamətləri məhz bu dövrün reallığını əks etdirməkdədir. Elmdə məhz bu qədimlik dövrü dünya miqyasında "Erkən əkinçilik və maldarlıq" dövrü və mədəniyyəti adlandırılmışdır. Və bu qədimlik b.e.ə. 11-9-cu minilliklərə aiddir ki, onun üstünə bizim eramın da 2 min ilini gələndə, ən azı qədimlik 13-15 min il olur. Belə qədim zamanların II dövrəsində – Ay dövrəsində yazılmış "Avesta" nüsxəsi haqqında ezoterik ədəbiyyatda çoxlu şahadətlər vardır. Hətta qədim Turan ərazisində "Avesta"ya başlanğıc ola biləcək ki-

tablardan söhbət gedir. Bu dövrə aid müxtəlif əlifba nümunələrindən söhbət getməkdədir ki, onların biri Adəm peyğəmbərə verilən "Vattan" adlanan əlifbadır [4, s.203]. Ezoterik elmin biliciləri bu əlifbanın elmə məlum olduğuna şəhadət verməkdədir. Bu əlifbaya başlanğıc olaraq araşdırıcılar Maq, Ulduz və Göy əlifbalarından bəhs edirlər. Biz bu əlifbalardan bəzi nümunələri 1996-cı ildə çapdan çıxmış "Zərdüşt, Avesta, Azərbaycan"… kitabında çapa verdiyimiz əlifba genologiyası cədvəllərdən vermişik [6].

"Avesta"nın üçüncü redaksiyası haqqında isə mənbələr yazır ki, bu nüsxə Troya müharibəsindən 5-7 min il əvvəl yazıya alınmışdır. Troya müharibəsi də qədim dövrlərin araşdırıcılarına görə, b.e.ə. 2-ci minillikdə olmuşdur. Bizim eramın iki min ilini də bura əlavə etsək, həmin bəhs olunan redaksiya b.e.ə. 7-9-cu minilliklərdə, yaxud daha dəqiq 9-12-ci minilliklərdə qələmə alınmışdır. Ola bilsin ki, alimlərin və qədim dil, din və sivilizasiya araşdırıcılarının fikirlərinə görə, Himalay dağlarının altında əl toxunulmadan saxlanılan və sirli əlifbalarla yazılmış, Müasir Britaniya muzeyini doldura biləcək qədim kitab nümunələri içərisində bu nüsxə də vardır (!). Çünki araşdırmalar nəticəsində 250 il ərzində müəyyənləşdirilmişdir ki, burada saxlanılan kitabların ideologiyası hesab olunan Buddizm və onun peyğəmbəri – Budda, "Avesta", Azərbaycan və Zərdüşt peyğəmbərin kitab, ərazi, dil, əlifba etibarilə xələfi olmuşdur [2, s.48]. Və bu nüsxə yunan alimlərinin verdiyi məlumata görə, Platondan 5-7 min il əvvəl yazılan "Avesta" nüsxəsinə və tarixi-ezoterik mənbələrin məlumat verdiyi 3-cü Zərdüştə aid olmuş olur. Ancaq bu nüsxə haqqında söhbət gedən əsrarəngiz kitabxana əlifba çətinliyinə görə araşdırılmışdır.

"Avesta"nın növbəti, dördüncü redaksiyası b.e.ə. 5-ci minilliyə aid olunan variantıdır. Aristotel, Plini, Evdoks, Plutarx, Hermipp, Laentli Dioven və başqaları bu fikri təsdiq edirlər. Nüsxənin bu qədər mövcudluğu şahadəti olsa da, əslində onun yazı nümunələri hələ ki, elmi ictimaiyyətə təqdim edilməmişdir.

Nəhayət, mənbələrdə "Avesta"nın beşinci redaksiyası b.e.ə. III minillikdə yazılan nümunədir. Bu dövrün də kifayət qədər şahadətləri vardır. Şumer-Babil mədəniyyəti – bu nümunə-

nin əsasında formalaşdırılmışdır ki, “Zərdüşt” təqvimini məhz bu dövrə təsadüf edir. Həmin dövr 5-ci Zərdüştün fəaliyyət dövrünə təsadüf edir [4, s.162].

Bəzən “Yaşlar” və “Xırda Avesta”-nı da bu dövrlərə aid edirlər. Həmin müddətlər ərzində “Avesta”nın yazıldığı 5 əlifbadan söhbət gedir. Buna mixi, aramey, semit, orta fars, Avesta əlifbaları daxildir. Daha qədim nüsxələr Ulduz, Maq və Göy əlifbaları ilə yazılmışdır.

“Avesta”nın bizim eraya daha yaxın variantı alimlərin fikirlərinə görə, b.e.ə. I minillikdə yazılmışdır ki, bu nüsxəni Semiramidanın hakimiyyət dövrləri ilə əlaqələndirirlər. Qədim müəlliflərdən Diador, Feopomp, Yustian, Horatsi, Ktesi və bir çox başqaları bu haqda bəhs etmişlər. Bu nüsxə, fikrimizcə, “Avesta”nın altıncı redaksiyası sayılmalıdır. Nüsxənin orijinal olmadığı da qeyd edilir.

Makedoniyalı İsgəndərin yandırır-dağıtdığı nüsxə alimlərin şəhadətinə görə, ya beşinci, ya da altıncı nüsxə olmuşdur ki, məhz bunların əsasında Sasani redaksiyası tərtib edilmişdir. Alimlərin fikrincə, 345700 misra həcmi olan Sasani nüsxəsi əsl “Avesta”nın yeddidə biri qədr olmuşdur. Makedoniyalı İsgəndər üçün, bu

nüsxələr əsasında Babilli münəccim Berros məşhur “Babil xronikaları”-nı yaratmışdır. “Bibliya xronikaları” da bu məşhur xronikaların variantı hesab oluna bilər. Makedoniyalı İsgəndər məhz bu dəyərli axtarışlardan sonra “Avesta”-nın bu nüsxəsini yandırmaq əmrini vermişdir. Abidənin qədim mətninin məlumatları onu dəhşətə saldığından, o öz müəllimi Aristotelə içdiyi andı belə tapdalaşmışdır.

Mənbələr İsgəndərin bu hərəkəti haqqında Aristotelin Senata məktubundan və İsgəndərin onu hədələməsindən də danışılır. Qəfil ölüm İsgəndərə öz müəlliminə əl qaldırmağa imkan verməmişdir.

Nəhayət, “Avesta”nın yeddinci və elmə məlum olan sonuncu redaksiyasından söhbət getməkdədir ki, bu nüsxə b.e.ə. VII-VI əsrlərdə tərtib edilmişdir. Bizim eramın IV əsr Sasani redaksiyası isə yeganədir ki, müasir “Avesta” mətnləri bunu əsaslandırmaqdadır.

Müasir tənqidi mətn isə elmdə “Kopenhagen yazıları” adlanan nüsxə əsasında tərtib edilmişdir. Bu nüsxə XIII-XIV əsrlərdə yazılmışdır.

Hər dəfə “Avesta” mətnlərinin bərpası cəhdləri “Göyün qapıları”-nı növbəti dəfə də açmaq istəklərindən doğmuşdur.

Nəticə / Conclusion

Araşdırdığımız məsələnin ciddiliyi, tarixi mənbələrin, ezoterik kitabların, ədəbi mətnlərin, fəlsəfi gəzişmələrin və dini kononik nəşrlərin şəhadəti ilə müəyyənləşdirilmiş, yeri gəldikcə arxeologiya, arxitektura, kosmologiya, etnoqrafiya, kosmoqonika, astrofizika, ilkin yer və göy mexanikası faktlarına müraciət edilmişdir.

Hətta müasir dünya miqyaslı tanınmış araşdırıcıların fikirlərinə görə, bu elmlərin müasir nailiyyətlərinin əksər hallarda həmin müqəddəs kitabların mətnlərinin verdiyi məlumatlarının düzgün başa düşülmə-düşülməməsindən asılı olduğu qeyd edilmişdir.

Bu mənada Qaliley, Kepler, Nyuton və Eynşteynin kəşflərinin izləri isə mütəxəssislərin fikirlərinə görə, “Avesta”-da da vardır.

Ədəbiyyat / References

1. Bicurin. H.Y. Qədim zamanlarda Orta Asiyanın sakinləri. C.1. M-1.
2. Blavatskaya V.P. Gizli nəzəriyyə. 4 cildə, I c.
3. Laricev. V.B. Zamanın təkəri. M., 1989.
4. Papyus. Mariya və Gipnoz. M., 2001.
5. Riquada. Ön söz. M., 1972.
6. Şəfizadə B.C. Zərdüşt, Avesta, Azərbaycan. Bakı, 1996.

Редакции «Авесты»

Балоглан Шафизаде

Доктор филологических наук

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

Резюме. В 250-летней научной истории авестоведения имеются редакции «Авесты» – первой в мире священной книги и письменного памятника, её составных частей, научных терминов, называемых канонами «Авесты». Говоря о составных частях «Авесты», речь идёт о составляющей её содержание 21 книге. Говоря же о её канонах, имеются в виду последовательные попытки восстановления первоначального варианта, содержащегося в 16 книгах. В отдельных случаях были попытки восстановления фрагментов научных текстов из входящих в канон книг.

В статье сделана попытка привести сведения о первом из 7 компонентов редакции исторических, литературных, философских источников, сохранивших словесные следы различных исторических слоёв и эпох, начиная с древнейших времён до сего времени.

Ключевые слова: Авеста, Ригведа, Шицизин, Азербайджан, Зардушт, Галактика